

UDK 930.1 (497.12) : 929 Melik A. = 863

**ANTON MELIK - ZGODOVINOPISEC IN AVTOR ZGODOVINSKIH
UČBENIKOV**

Ignacij V o j e*

Govoriti o Antonu Meliku, zgodovinarju, je nevhvaležna in težavna naloga, še posebej, ker do danes še ni opravljena ocena Melikovega dela kot zgodovinarja ter še niso preučeni odmevi Melikovih dokaj drznih hipotez pri reševanju nekaterih zgodovinskih vprašanj(1). Zato se bom v kratkem prispevku skušal omejiti le na nekatere pomembnejše, še danes upoštevanja vredne rezultate njegovih zgodovinskih raziskav, ki so obogatile slovensko zgodovino, in na njegovo učbeniško literaturo s področja zgodovine. Čeprav je A.Melik poleg geografije diplomiral tudi iz zgodovine, je potrebno že na začetku opozoriti na njegov specifični pristop k zgodovinskim problemom in na njegovo metodologijo preučevanja, ki je tudi pri zgodovinskih raziskavah pogosto izhajala iz geografskih podlag.

V Melikovih geografskih raziskavah je pogosto navzoč razvojni vidik, tako da razlaga sedanjo podobo s pogledom v preteklost. Zato najde zgodovinar v njegovih geografskih študijah pomembne in uporabne rezultate in analize. Najbogatejša je v tem pogledu njegova "Slovenija"(2), kjer je nakazal razvoj naselitve, postanek narodnostnih meja, demografski razvoj, agrarni in neagrarni razvoj v gospodarstvu. Zato mora slovenski zgodovinar zaradi poglobljanja lastne stroke poznati tudi mnoge Melikove študije.

Nekoliko podrobneje bi se zaustavil pri dveh temah, katerima je A. Melik posvetil še posebno pozornost. To je preučevanje zgodovine osuševanja Barja in njegove kolonizacije ter nastanku in razvoju srednjeveške Ljubljane.

Melikova disertacija "Kolonizacija Ljubljanskega barja", ki je izšla v tiskani obliki leta 1927, je v bistvu zgodovinski pregled osuševanja tega barja od konca 18. stoletja dalje. Podrobneje je na podlagi arhivskega gradiva zajel tudi probleme kolonizacije, ki se je organizirano začela po letu 1830. Ugotavlja, da načrtna kolonizacija ni dala rezultatov, kot so od nje pričakovali ter da je ostala omejena samo na "Volarje" (današnja Črno vas). Kolonizacijo je ovirala fevdalna gosposka. Skromni obseg kolonizacije je bil dosežen predvsem zato, ker je bil velik del Barja odmerjen pastirskim in živinorejskim interesentom na osnovi starih pravic, skratka na temelju gospodarsko-pravnega sistema

*Dr., red.univ.prof., Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Aškerčeva 12, 61000 Ljubljana, YU

fevdalne dobe. V tem znanstvenem procesu se je Melik dotaknil tudi socialnega izvora kolonistov in obdelal gospodarsko stanje naseljencev. V študiji je opisal razvoj hiše in gospodarskih poslopij na Barju. Objavljeni fotografski posnetki najstarejših hiš, ki so pozneje propadle, imajo dragoceno dokumentarno vrednost. Prav ta poglavja pa predstavljajo zelo pomembno podlago za raziskave etnologov.

K osuševalnim delom na Barju se je A. Melik vrnil še dvakrat. V zelo obsežni in širše zasnovani študiji je obravnaval ljubljansko mostiščarsko jezero in dediščino po njem(3). Segel je namreč v obdobje prazgodovine, rimske dobe in srednjega veka. Kot mejnik v današnjem kulturno - gospodarskem stanju Barja je postavil leto 1825. Ob dvestoletnici osuševalnih del na Barju leta 1962 je zelo podrobno obdelal osuševalne akcije, ki jih je izvedel Franc Zorn, ljubljanski podjetnik(4). Ta dela so naletela na velik odmev v takratni Avstriji. Kot poudarja A. Melik, so Zornove zaluge predvsem v tem, ker je s pionirskim delom dokazal, da je osuševanje barja lahko uspešno. Na tem mestu bi opozoril na enega od Melikovih izzivov bodočim raziskovalcem. Med drugim pravi: "Pripomniti pa moramo, da je gradivo za podrobni oris Zornove akcije še zakopano v arhivih, saj ni doživelo do zdaj monografičnega prikaza. Naj pa naglasim, da so v tem gradivu izredno značilne priče tedanjih družbeno-gospodarskih razmer, ki niso majhnega pomena za osvetlitev gospodarske zgodovine naših krajev iz druge polovice 18. stoletja." V tej razpravi se Melik prav tako dotakne problemov kolonizacije Barja in jih osvetli z novimi podatki. Položaj kolonistov se je namreč popravil, ko so proti koncu 19. stoletja začeli rezati in sušiti šoto in jo prodajati v mesto. Omenja tudi, da so osuševalna dela v zadnjih obdobjih odpravila nevarnost poplav. Poplavam na Barju v 19. in 20. stoletju posveča Melik posebno razpravo(5).

Značilno za Melikove študije je, da velikokrat usmeri pogled v bodočnost, čeprav obravnava pretekla dogajanja. V času, ko je pisal razpravo ob dvestoletnici osuševalnih del na Barju, so bili javnosti ponujeni načrti glede izkoriščanja Barja v agrikulturne namene. Melik je, kot dober poznavalec barjanske zemlje, takoj odklonil nepremišljene in megalomanske predloge o takšnih posegih v naravno okolje. Zapisal je: "Ali je ekonomsko zelo modro investirati milijarde v naglem tempu za zemljišče znane in neznane vrednosti, če je drugod obdelovalne zemlje na preostajanju ob naglem begu mladih delovnih sil v mesta, k industriji? Ali je na Barju mehanizirano kmetijstvo, ki je povsod v racionalnih podjetjih v programu, najlažje izvedljivo? In končno, ali je danes na ozemlju SR Slovenije Barje najustreznejši predel, kjer je možno umno kmetijstvo, se pravi socialistično napredno obdelovanje zemlje v kmetijske, vrtnarske in sadjarske namene? Ali ne bi kazalo koncentrirati tega v manj problematičnih pogojih na nekem drugem zemljišču?" (6) Podobne pomisleke je imel A. Melik tudi pri posegih urbanistov v staro mestno tkivo, na primer v Ljubljani ali Piranu. V zvezi s širjenjem Ljubljane na področje Barja je opozoril: "Ob tem kaže pripomniti še nekaj načelnega. Pred nedavnim smo opazili prizadevanja, da bi se takorekoč sistematično trudili, da bi se Ljubljana širila enakomerno tudi v južno smer, se pravi v Barje. Želim naglasiti, da se mi takšno prizadevanje nikakor ne zdi na pravi poti. Dosedanji razvoj Ljubljane je že sam pokazal, da je treba mesto širiti v zdrav teren na severu v Ljubljansko polje k Savi"(7). Zdi se mi umestno poudariti to načelnost Melika, ki je izhajala iz njegove

strokovnosti in se ni priklonil trenutnim ambicijam takratne politične linije. Takšnega Melika smo imeli priliko spoznavati študentje na njegovih predavanjih.

Veliko raziskav je posvetil Anton Melik nastanku in razvoju Ljubljane. Opaziti je, da je to delo opravljal z veliko ljubeznijo predvsem v zvezi z ohranitvijo starega mestnega jedra. V razpravi "Razvoj Ljubljane" je nakazal nekaj izhodišč, kako naj geografija skupaj z zgodovino preučuje navedeno problematiko: "Moderna geografija se v prav izdatni meri peča s proučevanjem mest in ustvarja se posebna panoga geografske znanosti, ki premotriva mesto kot poseben element kulturne pokrajine. Proučuje se topografska lega mesta, njegov talni načrt, vertikalni prerez, ki v odločilni meri dajeta značaj mestni fiziognomiji ter končno gospodarske funkcije mestnega naselja, kar po svoji važnosti prav gotovo ni na zadnjem mestu ... Problem se more reševati strogo samo z geografskega vidika ... Toda treba je priznati, da boljše in hitreje dovede do cilja souporabljanje historičnih metod, posebno glede večjih mest. Tu je naravno neizbežno, da se pokličejo na pomoč zgodovinski viri ..." (8). A. Melik je to metodo dela dosledno upošteval. Brez dvoma je Melik prispeval k preobratu nekaterih pogledov na mestni razvoj Ljubljane, čeprav so nekatere najnovejše raziskave, ki sicer temeljijo v precejšnji meri na njegovih metodoloških izhodiščih, nekatere njegove teze ovrgle. Tu mislim predvsem na Melikovo tezo o rimski cesti, ki naj bi potekala od Pisanih vrat - Karlovske ceste do Ljubljanice in blizu Stiškega dvorca dosegla Ljubljanico. Razglabljanje o rimski cesti na desni strani Ljubljanice je vezano na problem o prvih začetkih srednjeveške Ljubljane. Na tej podlagi in ob upoštevanju drugih virov A. Melik razvija tezo, da naj bi bil najstarejši del mesta na desni strani Ljubljanice okrog cerkve sv. Jakoba. Od tod naj bi se mesto razširilo na levo stran reke, kjer naj bi nastal Novi trg in bi ga obzidali, nakar naj bi se mesto razširilo proti severu med Gradom in Ljubljanico do današnjega Krekovega trga, tu pa bi se razvilo "Mesto" (9).

Kasneje gleda Melik na reševanje tega vprašanja z določeno rezervo. Med drugim zapiše: "Obilo stvari okrog najstarejšega naselja v območju Starega trga je še zavitih v temo. Kaj pa če si najstarejši "Stari trg" predstavljamo preveč pod vtisom naših predstav o "trgih" kasnejše fevdalne dobe ... Marsikje imamo na Slovenskem kraj "Stari trg", ki nikdar ni bil v fevdalni dobi povzdignjen v trško naselje, na primer pri Trebnjem ali blizu Podsrede. Nemara bi se dalo s predstavo takšnega starega trga v območju sledov rimske ceste in njene bližine lažje razvijati uganko prvotnega ter genetičnega razmerja med kraji Stari trg, Novi trg in Ljubljana-Mesto" (10). Leta 1930 je Melik v skladu s prvotnim pogledom na nastanek Ljubljane postavil tezo, da je Čevljski most najstarejši most v Ljubljani. Zgrajen pa naj bi bil kot povezava med Starim in Novim trgom (11). V razpravi leta 1964 pa se, kot pravi, strinja s "prepričevalnimi dognanji" Milka Kosa, da je bil najstarejši srednjeveški most v Ljubljani frančiškanski (Tromostovje), današnji Čevljski most pa je mlajši, dasi že najmanj iz 13. stoletja in da je služil v glavnem prometni povezavi med Mestom in Novim trgom (12). Upravičenost kasnejših Melikovih pomislekov glede nastanka posameznih delov srednjeveške Ljubljane, utemeljuje Ferdo Gestrin v najnovejši razpravi, kjer postavlja prepričljivo tezo, da je najstarejši del Ljubljane "Mesto" (13).

A. Melik se je zelo zavzemal za ohranitev starih mestnih jeder in predvsem v zvezi

z Ljubljano opozarjal, da je treba veličastni Glavni (Mestni) trg "čisto in nepokvarjeno očuvati to najlepšo celotno dragotino stare Ljubljane"(14). Izredno negativno ocenjuje oblikovanje obrežja Ljubljane v preteklosti. Ugotavlja, da je obrežje polno neskladij, pri tem pa poudarja, da je malo mest, kjer bi se vpliv reke na izoblikovanje zunanje podobe mesta tako hudo izmaličil. Pogled na poglobljeno in z betonskim zidom obdano strugo, kot pravi, razžalosti človeka. Povsem drugačne občutke pa nudi Plečnikova ureditev bregov Ljubljane od Špice navzdol na Prulah. Za takšno ureditev daje mojstru Plečniku vse priznanje. Zelo pozitivno ocenjuje tudi Plečnikovo ureditev, v betonsko korito utesnjene Ljubljane med Tromostovjem in Zmajskim mostom. S tem, da je tesno na betonski zid naslonil svojo velikopotezno serijo mesarskih in sadjarskih stojnic, je oblikoval izjemno lepo obrežje, ki spominja na scenarij ob kanalih v južnjaških mestih(15). Melikove analize srednjeveških mestnih jeder so prinas še danes zelo aktualne, ker se v njih kaže kritičen odnos do raznih sodobnih projektov za njihovo preureditev. Lahko pa služijo kot napotila pri reševanju zapletenih urbanističnih problemov.

Zanimiv je Melikov prispevek k razrešitvi porekla imena mesta Ljubljane. Z navedenjem analognih primerov ugotavlja, da se je z imenom Ljubljana sprva označevala reka, šele nato kraj. Sedanje ime za reko - Ljubljana, se je pojavilo mnogo kasneje. To ugotovitev potrjuje s svojim odkritjem, da se v zgornjem delu Polhograjske doline nahaja pod Betajново majhen zaselek Ljubljana. Najvišje naselje v povirju Gradaščice - nekdanje Ljubljane oz. Male Ljubljane je dobilo to naselje ime po potoku Ljubljana(16).

Z zgodovinskega vidika razpravlja A.Melik o tipih naselij(17), zgodovinsko metodo upošteva pri obravnavanju kozolca(18), tej posebnosti slovenskega kmečkega gospodarstva, pa pri obravnavi razvoja planšarstva na Slovenskem od zgodnjega srednjega veka do naših časov(19).

Omenimo še, da ga je posebej zanimal promet. Obdelal je razvoj železnic na ozemlju Jugoslavije od prvih začetkov do leta 1931 (20) pa prometni položaj Raščice v Trubarjevi dobi. Prav poslednja razprava je potrdila, da Dolenjska v 16. stoletju ni bila gospodarsko zaostala pokrajina, kar naj bi prispevalo k usmerjanju in oblikovanju življenjske poti Primoža Trubarja(21). A.Melik se je ukvarjal tudi z demografskimi problemi. S tega področja bi opozoril na dve razpravi. V prvi je dal zelo celovit pregled migracijskih gibanj na področju Jugoslavije od antike do 19. stoletja(22). Upri se je predvsem na rezultate Cvijičevih raziskav. V drugi razpravi pa je obdelal zanimivo vprašanje obravnave statističnih podatkov o Nemcih v Sloveniji(23). Primerjal je gradivo popisa prebivalstva leta 1921 ter rezultate občinskih volitev leta 1924 in pri tem ugotavljal delež nemškega prebivalstva.

Kmalu po zedinjenju Srbov, Hrvatov in Slovencev v novi državni skupnosti leta 1918 se je A. Melik lotil pisanja obsežne, poljudnoznanstvene Zgodovine SHS(24). Kljub nekaterim vrzelim in pretiranemu poudarku na političnem razvoju jugoslovanskih narodov, je ta knjiga v tistem obdobju dobro služila svojemu namenu. Lahko celo trdimo, da vse do danes nismo dobili v slovenščini celotnega pregleda zgodovine jugoslovanskih narodov, če odmislimo kolektivno delo Zgodovino narodov Jugoslavije, ki

je izšla po drugi svetovni vojni (I. del leta 1953, II. del leta 1959). Vendar ta sega samo do leta 1790.

Prav delo na omenjenem sistematičnem pregledu zgodovine Srbov, Hrvatov in Slovencev je predstavljalo podlago za pisanje zgodovinskih učbenikov, ki so izšli izpod peresa Antona Melika takoj po prvi svetovni vojni. V spoznanju, da zahteva medsebojno zbližanje jugoslovanskih narodov najprej dobro medsebojno spoznavanje, se je A. Melik izmed zgodovinarjev največ trudil za razširjanje znanja o zgodovini jugoslovanskih narodov. Poleg poljudno znanstvenih del in člankov(25) naj bi temu največ služili srednješolski učbeniki za nižjo in višjo gimnazijo. Da je bila takrat velika zadrega z učbeniško literaturo, dokazujejo številni članki v učiteljski reviji "Popotnik". V njih pisci ugotavljajo, da ni pričakovati, da bi še tako kmalu dobili nov šolski zakon in z njimi nove učne načrte(26). Učitelji so sami na učiteljskih konferencah izdelovali učne programe in jih objavljali v Popotniku(27).

Razmere glede zgodovinskega pouka v Sloveniji niso bile pogodu takratnemu prosvetnemu ministru Pribičeviću. Na to opozarja njegov dopis, ki ga je 18. aprila 1921 poslal Prosvetnemu poverjeniku v Ljubljani. V tem dopisu posebej poudarja, da se v mnogih šolah, narodnih (osnovnih), srednjih in strokovnih ne posveča dovolj pozornosti izobraževanju šolske mladine v nacionalnem duhu. Učenci in dijaki ne dobijo niti najosnovnejšega znanja in geografskega poznavanja širše domovine (Otdadžbine) in skupne zgodovine. Ker je to v nasprotju z državnim interesom Pribičević ukazuje, da je treba do konca leta organizirati na vseh šolah predavanja iz zemljepisa in nacionalne zgodovine. V navodilih je predvsem poudarek na novejši srbski zgodovini po I. srbskem uporu in zgodovini dinastije Karadorđevićev(28).

Potrebe po učbenikih so morale biti v resnici zelo velike, kar dokazuje dopis Kuratorija Slovenske trgovske šole v Ljubljani Poverjeništvu za uk in bogočastje z dne 3.XII. 1919 (29) ter dopis, ki ga je Višji šolski svet poslal A.Meliku 29. aprila 1922. V njem je zapisano: "Ker pouk na srednjih šolah posebno mnogo trpi zaradi nedostajanja šolskih knjig za zemljepis in zgodovino, kakor Vam je kot strokovnjaku najbolj znano, naproša Vas višji šolski svet prav posebno, da z vso vnemo pospešite svoje delo ter jo dovršite, ako le količkaj mogoče, tako, da se natisne že do prihodnjega šolskega leta" (30). Menim, da je ta dopis zelo pomemben vir, iz katerega lahko ugotovimo razmere v našem šolstvu takoj po prvi svetovni vojni. Začasni učni program za nižje razrede srednjih šol je izšel šele leta 1926(31).

Anton Melik je napisal več Zgodovinskih učbenikov in s tem omilil učbeniške zadrege. Leta 1920 je izšla Zgodovina srednjega veka za nižje razrede srednjih in njim sorodnih šol; leta 1924 je izšla Zgodovina SHS za višje razrede srednjih šol; leta 1929 sta skupaj z Jankom Orožnom izdala Zgodovino Jugoslovancev za nižje razrede srednjih šol (do konca 15. stoletja) in leta 1929 Zgodovino Jugoslovancev II. del (sega do leta 1921). Čeprav so navedeni učbeniki pisani po takratnih načelih pedagogike in didaktike in ne ustrezajo današnjim merilom, bi vseeno omenil oceno "Zgodovine srednjega veka", ki jo je zapisal Milko Kos: "V svoji šolski knjigi je avtor znal obilico političnih dogodkov s spretno razdelitvijo snovi, katera ustreza novim, s političnim preobratom nastalim zahtevam našega srednješolskega pouka, znatno omiliti" (v pri-

merjavi s poljudnoznanstveno knjigo Zgodovina SIIS(32). Čeprav je Melik velik del prostora v svojih učbenikih namenil srbski in hrvaški zgodovini, kar je bila posledica navodil iz Beograda, je velik poudarek namenil tudi slovenskemu razvoju.

Na koncu te zelo sumarne in še vedno nepopolne ocene o Antonu Meliku kot zgodovinarju bi omenil dve pobudi, na kateri sem naletel v Melikovih zgodovinskih delih, ki v določenem smislu izražata njegovo željo. To omenjam z namenom, da bi ju organizatorji posveta, posvečenega njegovi stoletnici rojstva, skušali realizirati.

V knjigi "Rast naših mest" namreč pravi: "Ne bi bilo napak, če bi razmatranje o razvoju Šempeterskega predmestja povezali še z eno pobudo. Ali ne bi kazalo zopet prvotnim uličnim nazivom pripomoči do veljave. Ali ne bi kazalo ime Šempeter vendarle ohraniti v uličnem imenu."(33) Menim, da bi bilo treba prisluhiti tej njegovi pobudi in vrniti mnogim, po vojni preimenovanim ulicam staro historično ime (npr. Gradišče, namesto Marksov trg - Slovenski trg, Bleiweisova cesta ipd.).

Velikokrat je A. Melik v svojih tekstih poudarjal pomen historično-geografskih pogledov na določena vprašanja, oziroma prednost zgodovinsko - geografskih raziskav(34). Žal smo tako zgodovinarji kot geografi premalo razmišljali o tej interdisciplinarni smeri specialističnega študija, ki bi dal strokovnjake historično - geografske smeri. Obe stroki takšne strokovnjake danes potrebujeta.

Opombe

1. Antona Melika kot zgodovinarja je doslej, čeprav sumarno, najbolj celovito osvetlil Bogo Grafenauer v nekrologu, Zgodovinski časopis, letnik XXI, Ljubljana 1967, str. 246-249.
2. Slovenija I. Geografski opis. Splošni del, Ljubljana 1935 (1. zvezek), 1936 (2. zvezek), Druga predelana izdaja 1963; Slovenija II (Prvi zvezek - Slovenski alpski svet) 1954, (Drugi zvezek - Štajerska s Prekmurjem in Mežiškodolino), 1957 (Tretji zvezek - Posavska Slovenija), 1959, (Četrti zvezek - Slovensko Primorje) 1960.
3. Ljubljansko mostiščarsko jezero in dediščina po njem, Ljubljana 1946, SAZU prvi razred Dela 5, 223 str.
4. Ob dvestoletnici prvih osuševalnih del na Barju, Geografski zbornik zv. VIII, Ljubljana 1963, str. 7-64.
5. Povodnji na Ljubljanskem barju, Kronika slovenskih mest, zv. I, Ljubljana 1934, str. 3-8.
6. Ob dvestoletnici prvih osuševalnih del, str. 59.
7. Rast naših mest v novi dobi, Ljubljana 1964, str. 86.
8. Razvoj Ljubljane, Geografski vestnik, V-VI, Ljubljana 1930, str. 114.
9. Ibid. str. 114, 121.
10. Rast naših mest, str. 152.
11. Razvoj Ljubljane, str. 124.

12. Rast naših mest, str. 160.
13. F. Gestin, Ljubljana - nastanek mestne naselbine, Zgodovinski časopis, zv. 43/4, Ljubljana 1989, str. 473-476. Gestin ugotavlja, da glede na sedaj veljavno in v zgodovinskem sprejetu tezo moremo postaviti tudi drugačen vrstni red postanka treh mestnih predelov. Torej ne Stari trg, Mesto, Novi trg/še starejša je bila teza Stari trg, Novi trg, Mesto/marveč Mesto, Trg, Novi trg in to ugemeljuje z zgodovinskimi in prometnimi momenti.
14. Rast naših mest, str. 132 - Ko razpravlja Melik v posebnem poglavju o dediščini stare Ljubljane poskuša "s paleogeografskega vidika karakterizirati tisto urbano važno ostalino, ki nam je ostala v našem glavnem mestu in ki v tako izredno veliki meri determinira celo še sedanost v nadaljnjem razvoju starinske dediščine", pri čemer z vso ostrino kritično opozarja na zgrešeno urbanistično politiko.
15. Ibid. str. 150, 151.
16. Še o imenu Ljubljane, Geografski vestnik, zv. XVI, Ljubljana 1940, str. 126-127.
17. O mestih in trgih na Slovenskem, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, letn. XX, Ljubljana 1939, str. 333-334.
18. Kozolec na Slovenskem, Ljubljana, 1941, Razprave Znanstvenega društva 10, 107 str.
19. Planine v Julijskih Alpah, Ljubljana 1950, Dela SAZU, Razred za prirodoslovne in medicinske vede, Inštitut za geografijo 1, 301 str., Izvenalpske planine na Slovenskem, Geografski zbornik, IV, Ljubljana 1956, str. 275-306.
20. Razvoj železnic na ozemlju Jugoslavije, Geografski vestnik, letn. XIV, Ljubljana 1938, str. 118-134.
21. Prometni položaj Raščice v Trubarjevi dobi, Drugi Trubarjev zbornik (ob štiristoletnici slovenske knjige), Ljubljana 1952, str. 57-64.
22. Istorisko-antropogeografski pregled, "Kraljevina Jugoslavija. Geografski i etnografski pregled", Izdanje pripremnog odbora za III kongres slovenskih geografa i etnografa, Beograd 1930, str. 1-19.
23. Nemci v Sloveniji, Prilokom opštinskih izbora u Mariboru, Celju i Ptuj, Letopis Matice srpske, zv. 1, Novi Sad 1925, str. 66-70. Ta študija predstavlja izredno zanimivo analizo volilnih rezultatov in oceno nadaljnega stanja nemške manjšine. Ugotavlja, da volilni rezultati kažejo, da Nemci predstavljajo v Mariboru, Celju in Ptuj kot etnografska in politična skupnost le še manjšino, čeprav so ekonomsko še vedno močni. Vendar je prepričan, da se bo v bližnji prihodnosti nemški element še hitreje asimiliral. Čez nekaj desetletij bomo imeli opravka le še z Nemci v Kočevju in Apaški dolini.
24. Zgodovina SHS je izšla v zbirki Pota in cilji, I. del leta 1919, II. del leta 1920. Ta njegov obsežen poljudnoznanstveni zgodovinski pregled ima poteze kompilacije, opaziti je tudi, da je Melik pisal v naglici. Pripombe na to Melikovo delo sta dala v ocenah Milko Kos v Ljubljanskem zvonu, letnik XL, Ljubljana 1920, str. 52, 53, 500 in 501 ter Ljudmil Hauptman v Časopisu za jezik, književnost in zgodovino, letn. II/1-2, Ljubljana 1920, str. 120-122 (samo I. del).
25. Npr.: Od Ohrida do Bitolja. Zapiski s popotovanja, Ljubljana 1926; Misli o sloven-

- skih narodnostnih problemih, Ljubljanski zvon, 38, 1918, str. 64-73 (Pseudonim Anton Loboda); Narod, ki nastaja, LZ 38, 1918, str. 477-484; Narodno osvobojenje in naša civilizacija, LZ 39, 1919, str. 144-151; Naše narodno osvobojenje in ujedinjenje, Domovina III, 1920, str. 3-4 itd.
26. Ivan Magerl, Izbor učne snovi za zgodovinski pouk (poročal na zboru "Pedagoškega društva" v Krškem), Popotnik, XL, 1919, str. 84-87. Med drugim Magerl zapiše: "Kar se tiče zgodovinskega pouka, se bodo novi učni načrti znatno razlikovali od dosedanjih. Odslej bomo poučevali zlasti slovensko zgodovino, iz zgodovine neslovenskih narodov bomo obravnavali le ono, kar je neobhodno potrebno, da razumemo slovensko zgodovino". Anton Turk v članku "Učenčevi zapiski v zgodovini Slovencev, Srbov in Hrvatov", meni glede zgodovinskega pouka naslednje: "Ker je za eno - do štirirazrednice po učnem načrtu le malo časa odmerjenega za zgodovinski pouk, je potrebno, da učitelj predela zgodovinsko snov, kolikor mogoče pregledno, jedrnato in kratko. V mislih imam v prvi vrsti zgodovino svojega lastnega naroda. Poprešnjemu avstrijskemu birokratizmu je bilo prav, ako se je iz zgodovine slovenskega naroda po ljudskih šolah prav malo ali pa nič učilo ... Pač pa je bila prva naloga, naše učence seznanjati z zapletenimi rodbinskimi razmerami raznih Habsburžanov na avstrijskem prestolu. Sedaj ko svobodo dihamo, naj bode učiteljeva najsvetlejša dolžnost to delati, kar so delali naši bratje Srbi, to je naši mladini zbuhati narodni čut". Popotnik, XLI. letn. 1920, str. 49-62.
 27. Začasni zgodovinski učni načrt za šestrazrednico v Hajdini (sprejet pri domači učiteljski konferenci dne 4. januarja 1919), Franc Karbaš, Iz mojega pripravljalnega zvezka za zgodovinski pouk v mesecu januarju 1919 (str. 84-91); F. Karbaš, Kako poučujem zgodovino v sedanjem času (str. 114-118), Popotnik, XL. letn. 1919.
 28. Arhiv Slovenije, fond Poverjenišva za uk in bogočastje pri Narodni vladi.
 29. Arhiv Slovenije, Ban IV, Poverjenišvo za uk in bogočastje, fasc. 1, štev. 6043. "Ker se v tem pogledu doslej še ni ničesar ukrenilo, se je podpisani kuratorij bavil z zadevo v svoji seji dne 29. novembra 1919 in sklenil, da je vnovič napraviti korake, da se spišejo in založijo vsaj tiste učne knjige, ki so najbolj potrebne."
 30. Dopis, ki ga je Višji šolski svet v Ljubljani poslal 28. aprila 1922 gospodu Antonu Meliku, prof. na drž. real. gimnaziji v Ljubljani, mi je odstopil njegov sin Vasilij Melik, za kar se mu najlepše zahvaljujem.
 31. Privremeni nastavni program za nižje razrede srednjih škola u Kraljevini SHS, Beograd 1926. Pripombe na učni načrt in sugestije za njegovo izvajanje najdemo v prispevkih: Karel Grabeljšek, Zgodovinski pouk na naših šolah (s posebnim ozirom na učne načrte), Popotnik, LIV/3, 1932, str. 76-80; Albert Žerjav, O pripovedovalnem zgodovinskem pouku (Prispevek k reformi šolskega zgodovinskega pouka s praktičnimi primeri), Popotnik, LV/4, 1933-34, str. 109-114.
 32. M. Kos v oceni "Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev, Ljubljanski zvon, letn. XL, Ljubljana 1920, str. 501.
 33. Rast naših mest: Ko Melik razpravlja o Starem trgu v Ljubljani, opozori na potrebo "pripomoči zopet prvotnim uličnim nazivom do veljave". Predlaga da bi se ponovno uvedel naziv Stari trg za ulico od Tranče do cerkve sv. Florjana, je pa odločno

proti uvedbi naziva Gornji trg, ker ni historično utemeljen (str. 133); prav tako predlaga, da bi častitljivo ime stare Krnice vpeljali za ulično ime od Šentjakobskega mostu navzdol (str. 146).

34. Ljubljana pred 800 leti, Geografski vestnik, XXII, Ljubljana 1950, "Zavedam se, da je ostalo marsikaj hipotetičnega v teh razmotrivanjih. A vendar se mi zdi, da se postavijo tu historičnogeografski pogledi v diskusijo, v namen, da se preizkusijo v obdobju, ko bo priliko razčistiti to in ono vprašanje iz preteklosti našega glavnega mesta. Pomagajo in pripomorejo naj, da se primerno vzamejo v poštev tudi historično-geografske argumente, ki bi morebiti v samem zgodovinskem premostrivanju ne mislili nanje." (str. 19) Razvoj Ljubljane, str. 114.

**ANTON MELIK - ZGODOVINAPISEC IN AVTOR ZGODOVINSKIH
UČBENIKOV**

Ignacij V o j e

Povzetek

V prispevku se avtor omejuje na nekatere pomembnejše, še danes upoštevanja vredne rezultate Melikovih zgodovinskih raziskav, ki so obogatile slovensko zgodovinsko literaturo s področja zgodovine. Anton Melik je poleg geografije diplomiral tudi iz zgodovine, odtod izhaja njegov specifični pristop k zgodovinskim problemom in njegova metodologija proučevanja, ki tudi pri zgodovinskih raziskavah pogosto izhaja iz geografskih podlag. Prav tako je v Melikovih geografskih raziskavah pogosto navzoč razvojni vidik, tako da razlaga sedanjo podobo s pogledom v preteklost.

Avtor se podrobneje zaustavi pri dveh zgodovinskih temah, katerima je A. Melik posvetil še posebno pozornost. To je proučevanju zgodovine osuševanja Ljubljanskega barja od konca 18. stoletja dalje in njegove kolonizacije ter nastanku in razvoju srednjeveške Ljubljane. Z zgodovinskega vidika je A. Melik razpravljal še o tipih naselij, zgodovinsko metodo je upošteval pri obravnavanju kozolca, pa pri obravnavanju planšarstva na Slovenskem. Posebej ga je zanimal promet. Obdelal je razvoj železnic na ozemlju Jugoslavije od prvih začetkov do leta 1931 in prometni položaj Raščice v Trubarjevi dobi. A. Melik se je ukvarjal tudi z demografskimi problemi, pri tem je podal zelo celovit pregled migracijskih gibanj na področju Jugoslavije od antike do 19. stoletja, obdelal pa je tudi statistične podatke o Nemcih v Sloveniji na podlagi popisa prebivalstva leta 1921 in občinskih volitev leta 1924.

Kmalu po zedinjenju Srbov, Hrvatov in Slovencev v novi državni supnosti leta 1918 se je A. Melik lotil pisanja obsežne, poljudnoznanstvene Zgodovine SHS, ki je do danes edini v slovenščini celotni pregled zgodovine jugoslovanskih narodov. To delo pa je predstavljalo podlago za pisanje zgodovinskih učbenikov za nižje in višje razrede gimnazij (vsega štiri učbenike 1920-1929), ki so izšli izpod peresa Antona Melika takoj po prvi svetovni vojni. V tem pogledu je Melik opravil pionirsko delo in omilil učbeniške zadrege na področju zgodovine.